

تأثیر هدفمندی یارانه‌ها بر صنعت فولاد



حمایتی از سوی دولت در اختیارشان قرار می‌گیرد در معرض تهدید افزایش هزینه‌ها هستند که سودشان را تحت تأثیر عمیق قرار می‌دهد. این موضوع لزوماً به معنای کاهش سود این صنایع نیست، چون باید نحوه فروش محصولاتشان همزمان مورد بررسی قرار گیرد که آیا باقیمت‌های جهانی یا نزدیک به آن قیمت‌ها به فروش می‌رسد یا مشمول نرخ گذاری دستوری از سوی دولت است؟

در یک نگاه کلی باید گفت ایران کشوری است که فرهنگ مصرف در بعد انرژی و سایر مقولات با کشورهای دیگر بسیار متفاوت است. براساس آمارهای اخیر حدود ۴۳ میلیارد دلار انرژی در کشور تولید، اما بیش از این مقدار صرف مصارف داخلی شد. در حالی که در چین که حدود یک میلیارد و ۳۰۰ میلیون نفر جمعیت دارد، مصرف داخلی به این مقدار نیست. حتی در برخی کشورها که جمعیت آنها تقریباً نزدیک به جمعیت ایران است، تقریباً یک ششم یا یک هفتم انرژی کشور ما را مصرف می‌کنند و این نشان می‌دهد ما به لحاظ فرهنگ مصرف هنوز ضابطه‌مند نشده‌ایم. در کشورهای دیگر حضور فرهنگ مصرف به نوعی مناسب ساماندهی شده است.

برق، گاز، سوخت‌های مایع، ذغال و کک مهمترین حامل‌های انرژی هستند بر اساس قانون هدفمند کردن یارانه‌ها فقط آب، برق،

انرژی، سودآور بوده و با اجرای این طرح نه فقط سودآوری آنها در کوتاه‌مدت تحت الشعاع قرار می‌گیرد، بلکه امکان حضور و عرض اندام در مقابل رقبای بالفعل مثل چین و هند به شدت کاهش می‌یابد.

آنچه از کلیت طرح تحول اقتصادی مستفاد می‌شود، این است که قرار شده اقداماتی جدی برای حذف یارانه‌ها و برداشتن موانع قیمت گذاری محصولات براساس ساز و کار بازار، صورت گیرد. بنابراین مهم‌ترین فاکتورها در تعیین تأثیرات اجرای طرح، بررسی میزان یارانه‌های استفاده شده هر یک از صنایع و شرکت‌ها و همچنین نوع قیمت گذاری محصولات است.

البته برخی مواد مورد نیاز تولید اکثر کارخانه‌ها مانند آب، برق و انواع سوخت مشمول پرداخت یارانه‌های دولت است. این موارد در مورد تمامی صنایع صدق می‌کند و حذف یارانه‌های آنها تأثیرات افزایشی بر هزینه‌های آنها دارد اما با توجه به آن که اکثر هزینه‌های تولید مربوط به مواد مستقیم مورد نیاز تولید محصول در اکثر صنایع است در صورتی که این مواد مشمول پرداخت یارانه باشند با حذف، تأثیراتی به مراتب بیشتر بر هزینه‌ها و سود واحدهای تولیدی می‌گذارند. بنابراین صنایعی که از مواد اولیه با نرخ ارزان استفاده می‌کنند که یا مشمول پرداخت یارانه است یا با فاصله از قیمت‌های جهانی به صورت

صنعت فولاد به عنوان یک صنعت انرژی بر در جهان به شمار می‌آید و بر حسب نوع تکنولوژی و مواد اولیه مصرفی، مصارف گوناگون انرژی در آن مطرح است که هرگونه افزایش قیمت در نهاده‌های انرژی باعث افزایش قیمت تمام شده محصولات فولادی می‌شود.

مهمترین فرآیندهای تولید فولاد در جهان، کنورتر اکسیژنی (BOF) و کوره قوس الکتریکی (EAF) هستند. سهم فرآیندهای یاد شده در تولید فولاد جهان به ترتیب ۶۶/۷ و ۳۰/۸ است در فرایند کنورتر اکسیژنی منبع اصلی انرژی، کک متالورژیکی است، در حالی که در فرآیند کوره قوس الکتریکی بیشتر از انرژی الکتریسیته بهره گرفته می‌شود. تحقیقات در صنعت فولاد جهان نشان می‌دهد که در دو تکنولوژی BOF و EAF به ترتیب (با احتساب ذغال سنگ و کک) ۲۵ و ۱۷ درصد هزینه‌های عملیاتی را انرژی تشکیل می‌دهد و در مورد هزینه مواد اولیه، این ارقام ۵۵ و ۷۰ درصد است. در حالی که اکثر قریب به اتفاق کارشناسان صنعتی معتقدند: آزادسازی قیمت انرژی و هدفمند کردن یارانه‌ها به کارایی اقتصادی کمک می‌کند، اما اجرای این طرح به صورت یکباره، اثرات کوتاه مدت نامطلوب اقتصادی در پی دارد و ممکن است آینده صنایع انرژی بر را به مخاطره اندازد.

در حال حاضر این صنایع به خاطر ارزان بودن

نمی‌شود. حال با توجه به این شرایط اگر فرض کنیم که شبکه برق ایران بتواند برق بالای مورد نیاز صنایع توسعه فولاد را تولید کند، اما قیمت این برق به مراتب مهم‌تر از عرضه آن است برق و گاز را آن هم در تولید احیای مستقیم با کوره‌های قوس الکتریکی، بدون یارانه به تولید کننده بدهیم کمر همت به مرگ فولاد بسته‌ایم، چرا که تنها ۲/۲ میلیون تن از تولید فعلی کوره بلندی است و مابقی وابستگی شدید به گاز و برق یارانه‌ای دارد و در صورت تحقق این امروزهای سخت‌تر صنعت فولاد در راه است. در این شرایط دوراه حل زیر منطقی به نظر می‌رسد.

۱- تلاش برای بسترسازی حذف یارانه در

صنایع انرژی‌بر از قبیل صنعت فولاد با حذف تدریجی یارانه و کمک نرم‌افزاری و سخت‌افزاری دولت به فولاد سازان برای ترمیم ساختار خود جهت افزایش بهره‌وری

۲- در کشورهای صنعتی انرژی از لحاظ قیمت به دو دسته کلی تقسیم می‌شود، انرژی ارزان برای تولید و انرژی گران‌تر برای مصرف در آن کشورها خصوصاً کشورهای اروپایی دولت به تولیدکنندگان یارانه

برق پرداخت می‌نماید و برق صنعتی به مراتب ارزان‌تر از برق خانگی است. حال آنکه این موضوع دقیقاً در ایران برعکس است و امروز لازم است دولت با تجدیدنظر در این مورد مهم، انرژی را که صرف ایجاد اشتغال و باعث ارزش افزوده و رشد تولید ناخالص ملی می‌شود ارزان‌تر به تولید دهد. به هر حال اگر در اجرای طرح تحول اقتصادی اولویت‌ها، نیازها و مسائل عدیده صنعت در نظر گرفته نشود، بی‌تردید صنعت از جمله صنعت فولاد را دچار مشکل خواهد کرد و محتمل است که در نظر نگرفتن این مسائل که گریبانگیر صنعت است منجر به افزایش مشکلاتی برای صنعت فولاد شود.

بهر صورت در اینجا باید گفت حذف یارانه‌ها به تنهایی نمی‌تواند کارایی اقتصادی را افزایش دهد. این امر زمانی به افزایش کارایی منجر می‌شود که انحصارها شکسته و بازار رقابتی گردد و آزادی عمل هم در تامین مواد و هم در بازارها ایجاد شود. از طرف دیگر تولید عمده کالاهای عمومی چون برق، آب، گاز در انحصار دولت است و محیط رقابتی فراهم نیست و مشکلات نبود کارایی ساختار دولت در اقتصاد بر همگان روشن است و مشکل این جاست که قیمت تمام شده این کالاها که تولید و عرضه آن در انحصار دولت است، بسیار بالاست و اگر این هزینه به مصرف کننده تحمیل شود، جنبه منطقی این طرح‌ها زیر سؤال می‌رود.

نفر بود (۱۰/۶ میلیون تن در سال)، این رقم در سال ۲۰۰۷ به ۲۹۲/۳ کیلوگرم به ازای هر نفر رسیده است (۲۰/۸ میلیون تن در سال) این در حالی است که تولید فولاد در ایران در سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۸ از ۶/۹ میلیون تن فقط به ۱۰/۱ میلیون تن افزایش یافته است و این موضوع خود لزوم حرکت به سمت توسعه فولاد در ایران را نشان می‌دهد.

افزایش تولید فولاد جزو اولین گام‌های حرکت به سمت صنعتی شدن کشور است. و با توجه به آنکه بر اساس سند چشم‌انداز تولید فولاد در سال ۱۴۰۰ باید به میزان ۴۰ میلیون تن افزایش یابد، بدین وسیله حمایت‌هایی از صنعت فولاد برای



محقق ساختن این چشم‌انداز ضرورت می‌یابد. به این نکته باید توجه داشت فولاد در دنیا جزو صنایع انرژی‌بر محسوب می‌شود. بدین معنا که تولید فولاد، نیاز شدیدی به انرژی از جمله برق و انرژی‌های فسیلی (ذغال سنگ و گاز طبیعی) دارد و سهم عمده‌ای از قیمت تمام شده آن مربوط به قیمت انرژی است و از این روست که ایران به خاطر دسترسی آسان به انرژی ارزان همواره جزو بهترین مناطق جهان برای تولید فولاد مطرح بوده که این مزیت بالای تولید موهون انرژی است.

کارشناسان می‌گویند سرمایه اولیه مورد نیاز برای ساخت صنعت فولاد نسبت به سایر صنایع بالاتر بوده است. در نتیجه ریسک سرمایه‌گذاری نیز بالاتر است که در صورت حذف یارانه انرژی توجیه خود را برای سرمایه‌گذاری از دست خواهد داد.

تولیدکنندگان بزرگ فولاد در دنیا از جمله چین و کره جنوبی به دلیل نداشتن گاز و برق ارزان حجم بالای تولید فولاد را به روش کوره بلند انجام می‌دهند تا علاوه بر استفاده از ذغال سنگ به جای گاز طبیعی از گاز حاصل از کوره بلند هم برای تولید برق بهره‌مند شوند، اما در ایران فقط ۲۵ درصد فولاد به این روش است از طرف دیگر در فرآیند احیای مستقیم نه فقط ذغال سنگ مصرف ندارد بلکه گاز کوره هم برای تولید برق تولید

گاز و بنزین را دربر می‌گیرد و در خصوص ذغال هیچ گونه یارانه‌ای پرداخت نمی‌شود که بخواهد مشمول این سیاستگذاری شود.

یارانه در واقع رانت پنهانی است که دولت‌ها به خاطر حمایت از تولیدکنندگان داخلی از آن استفاده می‌کنند. صنایعی چون فولاد، سیمان و صنایع پایین‌دستی و بالادستی این‌ها بیشترین تأثیر را از حذف یارانه‌های انرژی خواهند گرفت. افزایش قیمت حامل‌های انرژی به طور مستقیم سبب افزایش هزینه تولید کالاها و خدمات به خصوص در کالاهای انرژی‌بر بر نظیر فولاد می‌شود.

در ایران گاز و نفت عمده‌تأ منبع انرژی محسوب می‌شوند و از ذغال سنگ به جز در صنعت فولاد در جای دیگری استفاده نمی‌شود. از طرف دیگر ۶۵ درصد انرژی حرارتی دنیا را ذغال تشکیل می‌دهد. اگر قیمت سوخت گاز و نفت تعدیل شود، ذغال ارزش خود را پیدا خواهد کرد و استفاده در خیلی صنایع توجیه‌پذیر خواهد شد و مصرف و قیمت این حامل انرژی هم تحت تأثیر قرار خواهد گرفت.

با افزایش هزینه‌های سوخت و تعدیل قیمت حامل‌ها، کرایه حمل و نقل افزایش می‌یابد و باعث افزایش قیمت تمام شده

این محصولات می‌شود. همچنین با افزایش قیمت‌های داخلی، مزیت رقابتی کالاهای داخلی در بازارهای داخلی و خارجی به شدت کاهش می‌یابد و واردات افزایش و صادرات کاهش می‌یابد که اثر این موضوع بر صنایع مشهود است.

در حال حاضر ظرفیت بالفعل فولاد خام تولیدی در ایران حدود ۱۰ میلیون تن است که حدود ۲۰ درصد آن از طریق تکنولوژی BOF و ۸۰ درصد آن از طریق EAF تولید می‌شود و این حجم تولید تقریباً ۵ درصد انرژی کشور را شامل می‌شود و توجه ویژه سیاست‌گذاران و فعالان این بخش را به سهم خود می‌طلبد.

باید خاطر نشان کرد: هم‌اکنون ایران از نظر تولید فولاد رتبه بیستم را در جهان داراست و در سه تا چهار سال گذشته از نظر کمی و کیفی در تولید این محصول به سطح مطلوبی دست یافته‌ایم. همچنین سال‌های اخیر موفقیت‌های قابل توجهی در صنعت فولاد اتفاق افتاده که بومی سازی این صنعت و تولید بومی ۱۰۰ درصدی آهن اسفنجی از آن جمله است.

به گفته کارشناسان، صنعت فولاد در تامین مواد اولیه و دانش فنی هم تقریباً بومی شده و از نظر اصلاح ساختار تکنولوژی کار و کیفیت روند رو به رشدی را داراست.

همچنین سرانه مصرف فولاد ایران که در سال ۲۰۰۱ به میزان ۱۵۹/۲ کیلوگرم به ازای هر